

HỒ CHÍ MINH – TÊN NGƯỜI LÀ CẢ MỘT NIỀM THƠ

Bùi Hoàng Yến- Tổ phó tổ Ngữ văn

“Bác Hồ, Người là tình yêu thiết tha nhất, trong lòng dân và trong trái tim nhân loại” (Thuận Yến). Bác vĩ đại bởi Người là hiện thân cho ý chí tự do, độc lập và cho tình yêu thương rộng lớn, bao la như “ôm cả non sông mọi kiếp người” (Tố Hữu). Bởi vậy mà Bác đi vào đời sống của dân tộc và nhân loại như một huyền thoại. Cuộc đời, con người và sự nghiệp cách mạng của Người đã trở thành nguồn cảm hứng bất tận cho sáng tạo nghệ thuật nói chung và thơ ca nói riêng. “Bác là Mặt trời thân yêu”, là “sự sống mãi sinh sôi”, tên Người “là cả một niềm thơ”. Thơ viết về Bác từ nhiều góc độ cảm nhận khác nhau, song đều diễn tả chân thành, sâu sắc và sinh động nhất nỗi niềm tình cảm của cả dân tộc, cả nhân loại đối với vị lãnh tụ vĩ đại, kính yêu. Bởi vậy mà có một tượng đài bvuo7j qua sự băng hoại của thời gian là tượng đài Bác Hồ trong thơ - bức tượng đài rất mực chân thực, giản dị mà kỳ vĩ, bất tử.

1. Bác Hồ - một ngọn lửa của ý chí quyết tâm giành độc lập tự do cho dân tộc:

Cả đời chủ tịch Hồ Chí Minh cháy đỏ nhiệt huyết cứu nước: “Tôi chỉ có một mong muốn, mong muốn tốt bậc là đất nước ta được độc lập, nhân dân ta được tự do, đồng bào ta ai cũng có cơm ăn áo mặc, ai cũng được học hành”. Chính ham muốn tốt bậc này đã trở thành nguồn động lực bất tận để Chủ tịch Hồ Chí Minh vượt qua biết bao khó khăn, gian khổ, tự tin hướng về tâm đích: “Tự do cho đồng bào tôi, độc lập cho Tổ quốc tôi. Đó là tất cả những điều tôi muốn, đó là tất cả những điều tôi hiểu”. Khát vọng đó của Bác đã được nhà thơ Chế Lan Viên tái hiện lại chân thực và xúc động qua thi phẩm “Người đi tìm hình của nước”:

*Đêm mơ Nước, ngày thấy hình của Nước
Cây cỏ trong chiêm bao xanh sắc biếc quê nhà
Ăn một miếng ngon cũng đắng lòng vì Tổ quốc
Chẳng yên lòng khi ngắm một nhành hoa...*

Nhiệt huyết đó lí giải vì sao Bác Hồ quyết chí ra đi tìm đường cứu nước khi chỉ có 2 bàn tay trắng. Bác đã làm phụ bếp, bồi bàn, vét bùn, cào tuyết dưới trời đông giá lạnh: “Có nhớ chẳng hồi gió rét thành Ba Lê/ Một viên gạch hồng Bác chống lại cả mùa đông băng giá”. Và cũng dễ hiểu vì sao trong cảnh “cháo bẹ, rau măng”, “hang Pắc Bó gió lùa”, “giường lãnh tụ là hai hàng đá ghép”, Bác vẫn “dịch sử Đảng”. Trong kháng chiến chống Pháp nhiều gian truân thử thách, Bác vẫn có mặt khắp mọi nẻo đường chiến dịch, vẫn “chống gậy lên non thăm trận địa”:

*Dân tộc rét chưa che Người đủ ấm
Hang đá này, Bác đắp chiếu chăn sui
Khớp xương buốt vì hơi rêu lạnh thấm*

Gió rừng đừng thổi nữa, gió rừng ơi!

(Chế Lan Viên)

Qua thơ, hình ảnh Bác hiện lên như một vị thuyền trưởng dày dặn kinh nghiệm, tự tin vững lái con tàu cách mạng Việt Nam vượt qua phong ba, bão tố đi hết thắng lợi này đến thắng lợi khác:

*“Hồ Chí Minh là nghĩa lớn là ngọn cờ
Là hiệu lệnh điểm những giờ chiến đấu
Là tên riêng mà đã hóa tính từ
Là giai điệu dẫn bản đàn hợp tấu”.*

(Huy Cận)

Quả vậy, tên riêng của Chủ tịch Hồ Chí Minh đã thành tính từ, chỉ phẩm chất, chỉ những chuẩn mực về lòng yêu nước, về ý chí vì nước, vì dân, về khát vọng sao cho *“Ai cũng có cơm ăn áo mặc, ai cũng được học hành”*.

Tầm vóc, những công hiến và sức lan tỏa từ cuộc đời vĩ đại của một lãnh tụ không chỉ hiệu triệu sự đồng lòng của muôn con dân nước Việt mà còn khiến cả nhân loại nghiêng mình. Có thể nói, cảm hứng chủ đạo của các nhà thơ thế giới viết về Bác Hồ là sự ngợi ca, khâm phục, tự hào về một Con Người mà cuộc đời là sự hiện thân của của ý chí phấn đấu đến cùng cho sự nghiệp giải phóng dân tộc và hòa bình nhân loại:

*Hồ Chí Minh
Người đã hồi sinh cuộc sống
Người là vàng dương
Đang đem lại bình minh cho nhân loại.*

(nhà thơ Ấn Độ Mânindra Ray)

Việt Nam là niềm tự hào của nhân loại tiến bộ chống chủ nghĩa đế quốc và các thế lực phản động quốc tế. Những chiến công của Việt Nam chẳng những đã đưa một đất nước từ trong đêm dài nô lệ đau thương lên vị thế ngang tầm vinh quang thế giới mà còn góp phần tìm lại cho nhân loại những giá trị chân chính của chính nghĩa, công lý, tự do, niềm tin và những giá trị tinh thần khác đã từng bị chà đạp. Niềm vinh quang của dân tộc Việt Nam gắn liền với sự nghiệp của Chủ tịch Hồ Chí Minh - Người tượng trưng cho chiến thắng, ý nguyện hòa bình và hạnh phúc của loài người. Có thể thấy, với những bậc vĩ nhân của thời đại, bản thân cuộc đời và những công hiến của họ đã trở thành bài thơ đẹp nhất, đáng ca ngợi nhất:

*"Những trái tim lớn trong lòng nhân loại
Thường vượt không gian, thời gian*

(Nhiều Vi Chất - *Bác Hồ của chúng con*)

2. Bác Hồ - sự vĩ đại từ những điều giản dị

Cố Thủ tướng Phạm Văn Đồng đã viết: *“Hồ Chí Minh cao mà không xa, mới mà không lạ, to lớn mà không làm ra vĩ đại, chói sáng mà không làm ai choáng ngợp, mới gặp lần đầu đã cảm thấy thân thiết từ lâu.”* Trong thơ văn, hình ảnh Bác là hiện thân của

đức độ khiêm tốn, những phẩm chất cao quý nhất của một người cộng sản: *"Trên ngực Người không đòi hỏi huân chương/ Tâm hồn Người bao trùm thế giới..."*. Trong tâm tưởng của con người Việt Nam và nhân loại, hình ảnh Bác rất gần gũi thân thương với vàng trán cao, đôi mắt hiền, với bộ quần áo nâu giản dị, với đôi dép cao su và phong thái ung dung, tự tại:

*Nhớ ông cụ mắt sáng ngời
Áo nâu túi vải đẹp tươi lạ thường
Nhớ Người những sáng tinh sương
Ung dung yên ngựa trên đường suối reo*

(Tố Hữu)

Đức tính giản dị, thanh bạch của Chủ tịch Hồ Chí Minh thể hiện trước hết trong lối ăn, mặc, ở của Người. *"Ngôi nhà sàn đơn sơ, giản dị, ngát hương thơm cây cỏ hoa vườn nhưng tâm hồn thì rộng gió bốn phương thời đại"* (Thủ tướng Phạm Văn Đồng). Nhà thơ Tố Hữu cũng ngỡ ngàng, ngưỡng mộ:

*"Nhà gác đơn sơ một góc vườn
Gỗ thường mộc mạc chẳng mùi sơn
Giường mây, chiếu cói, đơn chăn gối
Tủ nhỏ vừa treo mấy áo sờn"*

Chính vì vậy, nơi ở và làm việc của Người tại Phủ Chủ tịch đã trở thành một địa danh phản chiếu về cuộc đời thanh bạch và giản dị của Người. Và ngôi nhà sàn thân thương là nơi đã ghi dấu nhiều dấu ấn quan trọng trong quá trình hoạt động cách mạng của Bác. Quần áo Người mặc thường ngày cũng chỉ là bộ bà ba màu nâu với đôi dép cao su, khi tiếp khách hay đến những sự kiện quan trọng cũng chỉ bộ kaki với đôi giày vải:

*"Bác Hồ đó, chiếc áo nâu giản dị
Màu quê hương bền bỉ đậm đà
Ta bên Người, Người tỏa sáng trong ta
Ta bỗng lớn ở bên Người một chút..."*

Đó cũng là ấn tượng sâu đậm của nhà thơ Thu Bồn khi viết về Bác:

*"Hành trang Bác chẳng có gì
Một đôi dép mỏng đã lì chông gai
Cho con núi rộng sông dài
Cho con lưỡi kiếm đã mài ngàn năm"*

Dù là lãnh tụ tối cao nhưng khi tiếp xúc với nhân dân, cử chỉ, lời nói của Người vẫn hết sức mộc mạc, dân dã. Ngay cả khi đứng trên lễ đài đọc Bản tuyên ngôn độc lập lịch sử, trước hàng nghìn dân chúng, Người cũng dừng lại để hỏi: *"Tôi nói đồng bào nghe rõ không?"*. Một câu nói chân thật, giản dị đã xóa nhòa khoảng cách giữa người đứng trên lễ đài với hàng triệu người đang lắng nghe. Hiếm có vị lãnh tụ nào trên thế giới có nếp nghĩ, cách nói giản dị, chân thành như thế:

"Bác Hồ đó, là lòng ta yên tĩnh"

*Ôi người Cha, đôi mắt mẹ hiền sao
Giọng của Người không phải sấm trên cao
Thấm từng tiếng, ấm vào lòng mong ước...*

Đó là sự giản dị mà vĩ đại đã được nhà thơ Indônêxia Đagiô thể hiện trong cách nói ẩn dụ về "vẻ bên trong của viên ngọc":

*"Khi đức độ đã ngời như ngọc quý
Thì có nghĩa gì chiếc ghé phủ hung êm."*

Lối sống giản dị, thanh tao của Bác là cả một nét đẹp văn hóa, cũng đồng thời là bản lĩnh văn hóa của Người. Người thanh cao, giản dị chứ không hề giản đơn, bởi suốt đời, Người không màng danh lợi, mà chỉ theo đuổi một mục tiêu cao cả: *"Tôi chỉ có một sự ham muốn, ham muốn tột bậc, là làm sao cho nước ta được hoàn toàn độc lập, dân ta được hoàn toàn tự do, đồng bào ai cũng có cơm ăn áo mặc, ai cũng được học hành"*. Thanh tao ấy là cốt cách của bậc hiền triết Á Đông, đậm bản sắc Việt Nam và cũng lấp lánh tinh thần minh triết Hồ Chí Minh. Là người bạn lớn của nhân dân các dân tộc, Hồ Chí Minh đem tấm lòng chân thành và khiêm tốn, cả sự tinh tế đầy chất nhân văn và tình người để thắt chặt tình hữu nghị, đưa thế giới đến với Việt Nam và đem hình ảnh Việt Nam đến với bạn bè quốc tế. Nhà nghiên cứu Ba Lan Hélène Tourmaire, trong tác phẩm *"Trở thành người Bác như thế nào?"* đã viết: *"Ở con người Hồ Chí Minh, mỗi người đều thấy biểu hiện của nhân vật cao quý nhất, bình dị nhất và được kính yêu nhất... Hình ảnh của Hồ Chí Minh đã hoàn chỉnh với sự kết hợp đức khôn ngoan của Phật, lòng bác ái của Chúa, triết học Marx, thiên tài cách mạng của Lenin và tình cảm của một người chủ gia tộc, tất cả bao bọc trong một dáng dấp rất tự nhiên."*

Cũng từ sự vĩ đại mà giản dị đó, tên gọi của Người đã trở thành huyền thoại, một cái tên khiến cho đồng bào yêu kính, bạn bè quốc tế cảm phục, ngưỡng mộ - Người là Hồ Chí Minh:

*Như đỉnh non cao tự giấu hình
Trong rừng xanh lá, ghét hư vinh.*

(Tố Hữu)

3. Bác Hồ - một trái tim "nâng niu tất cả chỉ quên mình"

Trong bài thơ "Bác ơi", nhà thơ Tố Hữu đã khái quát tình yêu thương vô hạn của Bác dành cho đất nước, cho đồng chí, đồng bào bằng một câu thơ đầy xúc cảm: *"Nâng niu tất cả chỉ quên mình"*. Tình yêu thương con người là một trong những đức tính cao quý của Bác. Trong suốt cuộc đời của Bác, *"từ tuổi thiếu niên cho đến phút cuối cùng"* tình yêu thương đó không bao giờ thay đổi. Về tình yêu thương con người của Bác, Thủ tướng Phạm Văn Đồng cũng đã từng viết *"Trong suốt cuộc đời hoạt động cách mạng, cũng như trong cuộc sống hằng ngày, Hồ Chủ tịch đối xử với mọi người luôn có lý, có tình. Bác Hồ muôn vàn yêu thương đối với đồng chí, đồng bào, trong tình yêu đó, có chỗ cho mọi người, không quên sót một ai và sắp xếp cho mỗi người một vị trí chiến đấu, cũng như lo lắng chu đáo cho mỗi người việc làm, đời sống và học tập, vừa nghiêm khắc đòi"*

hỏi, vừa thương yêu dịu dặt... Đối với kẻ lầm đường lạc lối, lòng Hồ Chủ tịch còn rộng hơn biển cả, Người dạy phải khoan hồng, vui mừng đón rước những đứa con vì cảnh ngộ mà lạc bầy”.

Lịch sử đã chứng minh rằng động lực quan trọng để thúc đẩy Người đi tìm đường cứu nước, là lòng yêu nước và tình thương nhân dân bị đô hộ, nô dịch, lầm than cực khổ. Trên con đường bôn ba cứu nước ấy, Người đã gặp chủ nghĩa Mác - Lênin và kết hợp nhuần nhuyễn với thực tiễn cách mạng Việt Nam, tìm ra con đường giành độc lập cho dân tộc. Nhưng Người tâm niệm *“nước độc lập mà dân không được hưởng tự do thì độc lập ấy chẳng có ý nghĩa gì”*, bởi vậy, Người luôn gắn chặt độc lập của Tổ quốc với tự do, ấm no, hạnh phúc của nhân dân và suốt đời phấn đấu cho mục tiêu ấy. Đây cũng là một sợi chỉ đỏ xuyên suốt trong tư tưởng Hồ Chí Minh.

Người cảm thông, chia sẻ, đau nỗi đau của mọi người, mọi nhà. Người vui niềm vui từ một ánh trăng soi, một bông hoa nở, một nụ cười, tiếng hát trẻ thơ. Những rung cảm tinh tế đó trở thành niềm hạnh phúc của Người, rồi trở thành vẻ đẹp cao quý của đạo đức và tâm hồn Hồ Chí Minh:

*“Bác sống như trời đất của ta
Yêu từng ngọn lúa, mỗi nhành hoa
Tự do cho mỗi đời nô lệ
Sữa để em thơ lựa tặng già*

(Tố Hữu)

Tình yêu thương con người của Bác dành cho mọi tầng lớp nhân dân, mọi giới, mọi lứa tuổi, mọi nơi, mọi lúc. Tình yêu thương đó, trước hết là dành cho các cháu thiếu nhi đồng. Bác nâng niu trẻ như nâng niu búp trên cành và dành sự quan tâm đặc biệt tới các cháu. Những vần thơ của Bác Hồ dành cho thiếu nhi chứa đựng tình thương yêu sâu sắc và thấm thiết. Người luôn nhắc đến trẻ em với một tình cảm trìu mến, chan chứa yêu thương:

*“Trẻ em như búp trên cành
Biết ăn, ngủ, biết học hành là ngoan
Chẳng may vận nước gian nan
Trẻ em cũng phải làm than cực lòng”.*

Bác Hồ với một tình thương yêu bao la, một tầm nhìn sâu rộng, là người đầu tiên phát hiện và chỉ ra vai trò của thiếu nhi trong sự nghiệp cứu nước và xây dựng đất nước và cũng là lần đầu tiên khẳng định thiếu nhi là lực lượng cách mạng trong công cuộc giải phóng đất nước, bảo vệ và xây dựng Tổ quốc Việt Nam xã hội chủ nghĩa. Ở Việt Nam cặp từ Bác – cháu, Bác Hồ – thiếu nhi đi liền nhau, trở thành một cặp từ song hành. Sẽ còn mãi mãi tình thương yêu của Bác Hồ với thiếu nhi: *Ai yêu các nhi đồng / Bằng Bác Hồ Chí Minh.*

Đối với người già Bác dành sự trân trọng đặc biệt, còn nhớ chuyện kể rằng, thuở cách mạng còn trứng nước, trong căn cứ mọi sinh hoạt vô cùng kham khổ, các đồng chí

phục vụ cố gắng tìm thêm cho bữa ăn của Bác một quả trứng, nhưng Bác đã dành quả trứng đó cho cụ chủ nhà đã trên 80 tuổi. Sinh thời Bác thường tặng quà cho phụ lão, chăn áo cho chiến sĩ, đường sữa cho trẻ em, cho thương binh, bệnh binh. Bác yêu thương, lo lắng gần gũi với nhân dân, với tấm lòng chân thực, không giả dối, mị dân. Bác thương từ cụ già để “*xuân về gửi biếu lụa*” cho đến các em nhỏ “*trung thu gửi cho quà*”. Từ những “*người chiến sĩ đứng gác ngoài biên cương*” đến các “*đoàn dân công đêm nay ngủ ngoài rừng*”:

*“Bác thương đoàn dân công
Đêm nay ngủ ngoài rừng
Rải lá cây làm chiếu
Manh áo phủ làm chăn...”*

(Minh Huệ)

Tình yêu thương nhân dân, yêu thương con người trong Bác còn mở rộng và đồng nghĩa với tình yêu thương dành cho các dân tộc, bị xiềng xích, bị nô dịch, cho mọi thân phận nô lệ, mọi người cần lao trên thế giới. Chúng ta biết, khi đến thăm tượng nữ thần tự do, Người không chỉ nhìn lên ánh hào quang trên đầu pho tượng, mà Người còn đặc biệt lưu tâm nhìn xuống chân tượng và biểu hiện xúc cảm của mình: “*Ánh sáng trên đầu nữ thần tự do tỏa sáng khắp trời xanh, còn dưới chân tượng nữ thần tự do thì người da đen đang bị chà đạp, số phận người phụ nữ bị chà đạp, bao giờ người da đen bình đẳng với người da trắng, bao giờ phụ nữ bình đẳng với nam giới, bao giờ có sự bình đẳng giữa các dân tộc*”. Bác luôn dành tình yêu đặc biệt cho những người cùng khổ, những người bị áp bức, bóc lột ở các nước trên thế giới. Tình thương yêu đó không chỉ trong tình cảm suy nghĩ, mà Người còn chỉ dẫn cho họ con đường biết tự mình vùng lên xóa bỏ áp bức, nô dịch, bất công, giành độc lập tự do và các quyền bình đẳng. Tình cảm ấy, không đơn thuần là do truyền thống “*yêu nước, thương dân*” được thừa hưởng từ dân tộc, nó còn là sự lắng đọng sâu sắc của tất cả những gì Người đã chịu đựng và chứng kiến về nỗi đau đẫm máu và nước mắt khi bôn ba tìm đường cứu nước cũng như trong sự nghiệp giải phóng dân tộc sau này. Hình ảnh Bác trong cảm nhận của các nhà thơ là hình ảnh của một con người luôn chan chứa tình cảm trong sáng và cao đẹp, suốt đời tận tụy hi sinh vì dân vì nước, một tấm lòng “*ôm cả non sông một kiếp người*”:

*Bác ơi, tim Bác mênh mông thế
Ôm cả non sông, mọi kiếp người...*

(Tố Hữu)

Lời cuối cùng trong bản Di chúc có lẽ là tình cảm lắng đọng, gây xúc động mạnh nhất về tấm lòng của Bác đối với nhân dân. “*Để lại muôn vàn tình thân yêu*” - cách nói nghe thân thuộc, tha thiết, cháy bỏng. Bác ra đi, không đem theo gì cho mình; tất cả, Bác để lại trọn vẹn cho đồng chí, đồng bào, cho các cháu thiếu niên và nhi đồng: Cuộc sống và tình yêu, lý tưởng và ước nguyện, ham muốn tột bậc đồng bào ta ai cũng có cơm ăn,

áo mặc, ai cũng được học hành... Bác lo cho đến khi từ biệt thế giới này, “*chỉ tiếc là tiếc rằng không được phục vụ lâu hơn nữa, nhiều hơn nữa*”:

*Bác để tình thương cho chúng con
Một đời thanh bạch, chẳng vàng son
Mong manh áo vải hồn muôn trượng
Hơn tượng đồng phơi giữa lối mòn*

(Tố Hữu)

Có thể thấy, yêu thương con người là nguồn cội và đích đến của mọi hoạt động cách mạng của Chủ tịch Hồ Chí Minh. Tình yêu thương đó đã vượt qua mọi giới hạn để trở thành phẩm chất đạo đức cao đẹp nhất của Người:

*Chỉ biết quên mình cho hết thảy
Như dòng sông chảy nặng phù sa*

(Tố Hữu)

Như vậy, có thể thấy, dọc theo hành trình con đường hoạt động của Bác, thơ viết về Bác như một bảo tàng tâm hồn sống động lạ kỳ lưu giữ và tô thắm thêm những cột mốc son, những địa chỉ đỏ. Thơ viết về Bác vượt qua sự băng hoại của thời gian bởi được chất ra từ cảm xúc chân thực, nồng nàn. Bác đã đi xa, nhưng mãi còn đây hình ảnh một Con Người vĩ đại mà muôn nhịp đập của trái tim đều dành trọn vì dân, vì nước: “*Trọn cuộc đời Bác có ngủ yên đâu. Bác ra đi nhưng Người còn để lại muôn vàn tình thương yêu trùm lên khắp quê hương, để lại nguồn sáng của lẽ sống lớn tô đẹp cho đời. “Người như sự sống mãi sinh sôi”*. Sự ra đi của Bác như “*một mùa gieo hạt*” để:

*Mỗi chồi non tạc theo hình Bác
Tình cầu ta thành trái đất niềm vui.*

(Việt Phương)